

Степан
Агбаанович
Сарыг-оол-
тыва чечен чогаалдын
ундезилекчизи.

Ажылды кылган: Доржу Анита
9в класстын оореникчиizi
Удуртукчу башкы: Балган Саяна
Маадыр-ооловна

Степан Сарыг-оол 1908чылдын Ноюбрь 17де

Овур Торгалыг чурттуг Тулуш Агбаан деп
ядыы араттын ог-булезинге торуттунген.

<<... Сес-tos харлыг бодум, чугле <туткууш>,
маанакай эвес, а тараачын болгаш уруглар
ажаакчызы мергежилдин тос дерин
тозалдырзын амзаан мен...>>.

Конгус душ бооп Шагааг-Арыг суурга ийи
барба дуктун ужун чогаалчынын келгени.

<< Мээн мурнумга бижик деп айтырыг
Улуг-хем кожууннун нам хораалынга кирип
алгаш,моол бижиктин ужуун коре
бергенимден эгелээн...>>

<Чогаалчы дээрге чонунун коор караа, дыннаар
кулаа, оларнын сеткил-чурээниң ыраажызы-дыр

20-ги вектин эгези 1934 чыл

Чечен чогаал болгумунун киржикчизи башкызы А.А.Пальбахтын
даалгазын кууседип бижий-ле берген...

<Эрге-шолээ биске турда>

Улегерни бижип туар
Улетпурчин улуг чонну,
Уттеп,айтып сургап берген
Ужуур менрген Ленинни
Сайзыралды харап коорге,
Саян даг дег,бедик болган,
Саазынга чуруп аарга,
Сайгылган дег,чырык болган.
Аъттар-холдер семис турда,
Артта-сында кадыр-ла чок.
Эрге-шолээ бисте турда,
Эртем-номда берге-ле чок...

Шулукчу, философ, романтик Н.К.
Станкевич: «Уран чуулде автор
кижинин энергиязы монге болгаш
олум чок» деп унеледи берген.
Шынап-ла, кижинин катап-катап
номчуксаазы келир, сагыш-
сеткилди кезээде чырыдып,
чылыдып, байырладып чоруур
ховар чогаалчылар бар. Оларнын
аразында Тыванын улустун
чогаалчызы Степан Агбаанович
Сарыг-оолдун ады кезээде арткан.
Оон чылдагааны-чогаалчынын
биске арттырып каан
кайгамчыктыг чогаалдары.

<<Ужар-хеме>>, <<Байлак чурттум>>, <<Аас-кежии>>,
деп шулуктер парлаттынган.

**Созу С.Сарыг-оолдуу,
Аялгазы В.Кок-оолдуу**

Ыры <<Байлак чурттум>>
Ковей хемнер кедээзинден чуглуп баткаш,
Хоглуг, омак, шимээн-дааштыг ырлап чыдар,
Чойган, поштуг.мооруктерден эдектелген
Чодураалыг, делгем.улуг хемнер чедир,
Торгу-маннык хээзи дег, каас чурттум
Тодуг чоруум сенде болгаш ынак-тыр мен.

Хосталган, аас-кежиктин, найыралдын унdezини болур ленинизм темазынга тыва чогаалчыларнын: Б.Ховенмейнин «Дириглерден артык дириг», С.Пюрбюнун «олум чок күш» дээш оон-даа оске чогаалдарындан номчуур бис. С.А.Сарыг-оол чонунун тоогузунде ол улуг болуушкуннарны «Совет Эвилелинин хамаатызы мен» (1945чыл), «Дуун болгаш богун», «Советтиг Тыва», «Элегестин чуруу» дээш оске-даа хамааты тура-сорук синген шулуктерни бижээн.

Улуг совет куруненин
Угбалышкы булезинде
Хеймер, эргим дунма болган-
Совет Тывам- аныяк Тывам,
Социалистиг байлак Тывам.

1940 чылдар эгезинде Степан Сарыг-оолдун чогаалчы салым-чаяны улам кыптыгып турган.

Очулга ажылынын ажыктыын база чогаалчыга уе коргузе берген. С.Сарыг-оол очулганы чорудуп тура, бирээде тыва чонну орус чогаал-бile таныштырар, ийиде очулга кылырга-ханы ооредилге деп чувени билген.

М.Горькийнин «Макар Чудра», «Январь 9-зу», Совет Эвилелинин Ада-чуртуунун Улуг дайынынын баштайгы хуннеринде-ле совет ырлар, шулуктерни утказын чиге дамчыдып очулдурган. Оон ангыда А.Пушкиннин, Ю.Лермонтовтун, Н.А. Некрасовтун, Маяковскийнин, Джамбулдуң шулуктерин болгаш шулугледерин, Крылатовтун басняларын, Чеховтун чечен чугааларын дээш оон-даа оске чогаалдарны очулдурган. Украин, моол, хакас, кыргыс, бурят, орус чогаалчыларынын очулга ажылын кылган.

**Чогаалчы «Мээн Чогаалдарым
маадырларында херээжен кижилер
элээн колдап турарын бодум эскери�
чоруур мен» деп демдеглээн.**

Тыва чер,чурт темазы,ленинизм,партия,
Ада-чурттун улуг дайыны,ынакшыл
темаларынын аразында ава кишинин овур-
хевири аажок делгем ажыттынып турарын
шулуктеринден илден коску: «Ава»,
«Иелерге», «Херээжен», «Кыстын уну»,
«Авамнын ынак оглу» дээш оон-даа оске.

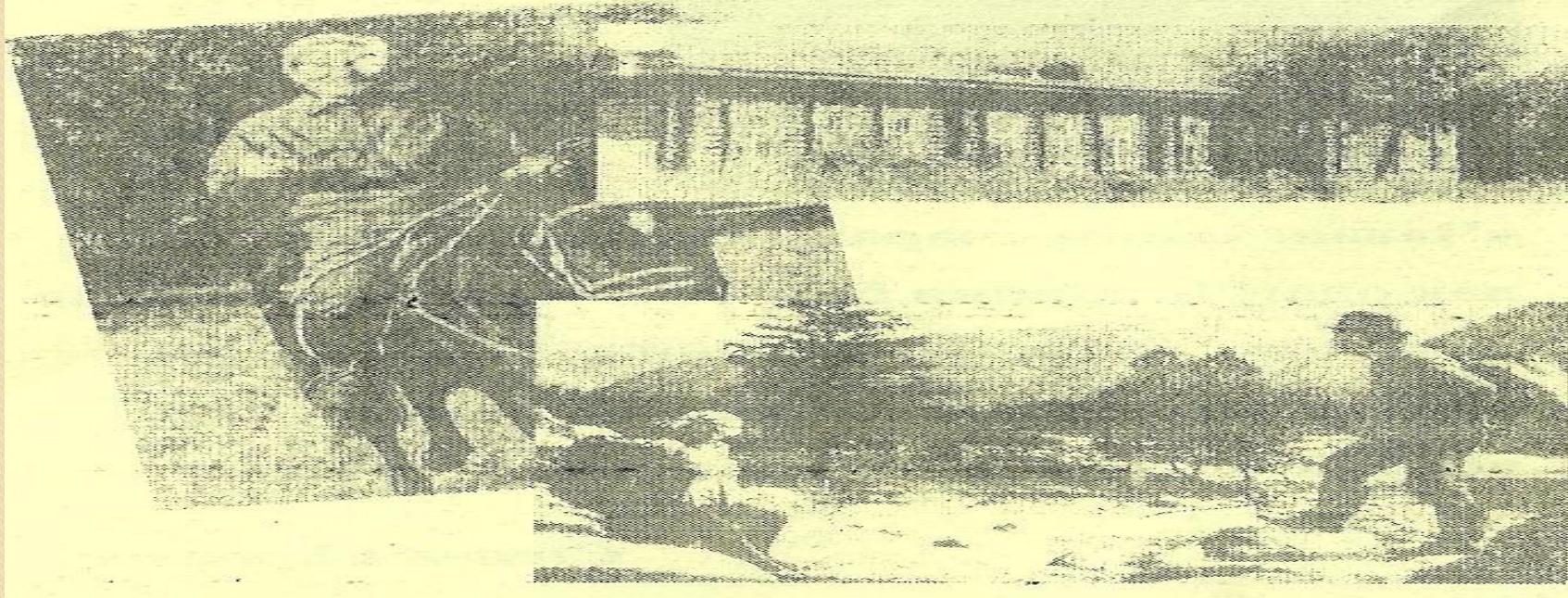
Иелерге

Холегелиг кара булут аяскан дег
Хорек сымас мунгараашкын
арлы берген
Тайга сыннын чайгы каанда
салғын-хадын
Таптыг чоргаар хорек долдур
тынган силер...

| 1989чыл.

Байлак чуртум

Көвей хемнөр кедээзинден чуглуп баткаш,
Хөглүг, омак, шимээн-дааштыг ырлап чыдар,
Чойган, пөштүг мөөрүктөрден эдектелген
Чодураалыг, делгем, улуг хемнөр чедир,
Торгу-манцык хээзи дег, каас чуртум,
Тодуг чоруум сенде болгаш, ынак-тыр мен.

Төрөлдери:
С.Сарыг-оол,
чээни Т.Кызыл-
оол, акызы
Т.Дадар-оол,
Лена Кызыл-оол
бите Мария Чер-
ноусова Сарыг-
оол

Улув- биле четтирдивис
коргенинер дээш!!!